

KONKURS Z GEOGRAFII
DLA UCZNIÓW SZKÓŁ PODSTAWOWYCH
Z WOJEWÓDZTWA PODKARPACKIEGO
W ROKU SZKOLNYM 2022/2023

I. Cele

Propagowanie wiedzy geograficznej wśród uczniów szkół podstawowych, upowszechnianie wiedzy o województwie podkarpackim.

Wyłonienie uczniów szkół podstawowych o najwyższych kompetencjach geograficznych.

II. Wyposażenie uczestnika na zawody

Na zawody konkursowe uczestnicy powinni być wyposażeni w:

- długopis (piszący na czarno lub niebiesko);
- przybory do kreślenia: linijkę, kątomierz;
- kredki lub cienkopisy w kolorach czerwonym, zielonym, niebieskim;
- kalkulator.

III. Arkusz konkursowy

Arkusz będzie składał się z różnych typów zadań otwartych i zamkniętych. W każdym arkuszu będą pytania dotyczące literatury i znajomości środowiska geograficznego województwa podkarpackiego.

IV. Wymagania

Uczniowie szkół podstawowych biorący udział w konkursie powinni wykazać się znajomością podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej z geografii, znajomością zagadnień dotyczących województwa podkarpackiego oraz znajomością literatury wskazanej w wykazie.

1. Wymagania szczegółowe – I ETAP:

1.1. Mapa:

Uczestnik konkursu:

zna podział map ze względu na skalę, klasyfikuje znaki na mapie, posługuje się legendą i skalą mapy Polski; rozpoznaje na mapie składniki krajobrazu Polski; czyta treść mapy, dokonuje obliczeń na podstawie dokonanych pomiarów, rozpoznaje formy terenu, wyznacza kierunki.

1.2. Astronomiczne podstawy geografii:

Uczestnik konkursu:

charakteryzuje i rozpoznaje ciała niebieskie wchodzące w skład Układu Słonecznego, charakteryzuje ruchy Ziemi, oblicza wysokość górowania gwiazd nad horyzontem w dniach przesilen i równonocy; określa czas i miejsca wschodu i zachodu Słońca w różnych porach roku na Ziemi; oblicza czas strefowy, miejscowy i urzędowy; odczytuje współrzędne geograficzne i potrafi na ich podstawie obliczyć rozciągłość równoleżnikową i południkową punktów;

odczytuje wartości i oblicza współrzędne geograficzne na podstawie wysokości Słońca nad horyzontem i czasu; wykonuje i uzupełnia rysunki i schematy obrazujące ruch obiegowy Ziemi, oświetlenie Ziemi, układ horyzontalny.

1.3. Krajobrazy Polski: wysokogórski (Tatry), wyżynny (Wyżyna Krakowsko-Częstochowska), nizinny (Nizina Mazowiecka), pojezierny (Pojezierze Mazurskie), nadmorski (Pobrzeże Słowińskie), wielkomiejski (Warszawa), miejsko-przemysłowy (Wyżyna Śląska), rolniczy (Wyżyna Lubelska):

Uczestnik konkursu:

wskazuje na mapie położenie krain geograficznych Polski; przedstawia główne cechy krajobrazów Polski oraz wykazuje ich zróżnicowanie; rozpoznaje krajobrazy Polski w opisach i na ilustracjach; przedstawia podstawowe zależności między składnikami poznawanych krajobrazów; opisuje obiekty dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego Polski oraz określa ich położenie na mapie; przedstawia zmiany w krajobrazie powstałe w wyniku działalności człowieka;

1.4. Łądy i oceany na Ziemi: położenie lądów i oceanów na globusie i mapie świata:

Uczestnik konkursu:

wskazuje na globusie: bieguny, równik, zwrotniki, południk zerowy i 180°, półkule, kierunki główne i pośrednie; wymienia nazwy i wskazuje na globusie kontynenty i oceany oraz określa ich położenie; wymienia nazwy i wskazuje na mapie świata: kontynenty, oceany, równik, zwrotniki, południk zerowy i 180°, bieguny.

1.5. Krajobrazy świata: wilgotnego lasu równikowego, sawanny, pustyni gorącej, stepu, tajgi, tundry, pustyni lodowej:

Uczestnik konkursu:

odczytuje wartość i opisuje przebieg temperatury powietrza oraz rozkład opadów atmosferycznych na podstawie diagramów i map klimatycznych; wskazuje na mapie położenie poznawanych krajobrazów; przedstawia główne cechy poznawanych krajobrazów świata i rozpoznaje je na ilustracjach; wymienia nazwy oraz rozpoznaje rośliny i zwierzęta typowe dla poznanych krajobrazów; podaje zależności między położeniem wybranych krajobrazów na kuli ziemskiej, warunkami klimatycznymi i głównymi cechami krajobrazów; opisuje współzależności między składnikami poznawanych krajobrazów i warunkami życia człowieka, wykazuje związek między ruchem obiegowym Ziemi a strefami jej oświetlenia oraz strefowym zróżnicowaniem klimatu i krajobrazów na Ziemi.

1.6. Geografia Europy:

Uczestnik konkursu:

charakteryzuje położenie, przebieg granic oraz cechy linii brzegowej Europy; przedstawia podział na regiony geograficzne i podział polityczny Europy; wymienia nazwy państw i ich stolic oraz wskazuje je na mapie; charakteryzuje ukształtowanie powierzchni Europy; określa (na przykładzie Islandii) związek między zjawiskami wulkanicznymi i trzęsieniami ziemi a położeniem na granicy płyt litosfery; przedstawia zróżnicowanie klimatyczne Europy oraz czynniki, które o nim decydują; wyjaśnia główne przyczyny i skutki starzenia się społeczeństw w Europie; wykazuje zróżnicowanie narodowościowe i kulturowe Europy oraz wyjaśnia jego najważniejsze przyczyny i konsekwencje; przedstawia społeczno-ekonomiczne konsekwencje migracji na obszarze Europy; określa podobieństwa i różnice między największymi miastami Europy: Londynem, Paryżem i Moskwą; wykazuje związki między głównymi cechami środowiska przyrodniczego Europy Północnej (na przykładzie Szwecji i Norwegii) a głównymi kierunkami rozwoju gospodarczego; przedstawia cechy rolnictwa Francji i Danii; wyjaśnia związek między ukształtowaniem powierzchni a gospodarką krajów alpejskich; wykazuje związki między rozwojem turystyki w Europie Południowej a warunkami przyrodniczymi oraz dziedzictwem kultury śródziemnomorskiej.

1.7. Sąsiedzi Polski:

Uczestnik konkursu:

zna symbole państwowe sąsiadów Polski, powierzchnię terytorium, główne krainy geograficzne, rzeki, liczbę i gęstość zaludnienia, problemy demograficzne; określa główne kierunki zmian w strukturze przemysłu w Niemczech na przykładzie Nadrenii-Westfalii; przedstawia główne kierunki rozwoju gospodarczego Czech i Słowacji oraz relacje polityczno-gospodarcze między tymi krajami; wykazuje podobieństwa i różnice między środowiskiem przyrodniczym i gospodarką Litwy i Białorusi; wymienia główne problemy polityczne, społeczne i gospodarcze Ukrainy; wykazuje zróżnicowanie środowiska przyrodniczego i przedstawia główne problemy społeczno-gospodarcze Rosji; przedstawia wybrane walory środowiska przyrodniczego i kulturowego jako przykłady atrakcji turystycznych krajów sąsiadujących z Polską; charakteryzuje relacje polityczne i gospodarcze Polski z krajami sąsiadującymi.

1.8. Środowisko przyrodnicze Polski na tle Europy:

Uczestnik konkursu:

określa położenie fizycznogeograficzne i polityczne Polski, wskazuje na mapie przebieg granic Polski (w tym wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej); odczytuje położenie matematyczno-geograficzne wybranych punktów i obszarów na mapie Polski i Europy; opisuje konsekwencje rozciągłości południkowej i równoleżnikowej (Polski i kontynentu); podaje nazwy i wskazuje na mapie województwa oraz ich stolice; wykazuje zależność między występowaniem ruchów górotwórczych i zlodowaceń w Europie a współczesnym ukształtowaniem powierzchni Polski; charakteryzuje elementy klimatu Polski (masy powietrza kształtujące pogodę w Polsce, rozkład temperatur powietrza i opadów atmosferycznych, przeważające kierunki wiatru) oraz długość okresu wegetacyjnego; prezentuje główne czynniki kształtujące klimat Polski na tle klimatów Europy; wyjaśnia wpływ zmienności pogody w Polsce na rolnictwo, transport i turystykę; opisuje cechy i walory przyrodnicze Wisły i Odry oraz charakteryzuje systemy rzeczne obu tych rzek i porównuje je z wybranymi systemami rzecznyymi w Europie; wyróżnia najważniejsze cechy gleby brunatnej, bielcowej, czarnoziem, mady i rędziny, czarnych ziem, wskazuje ich rozmieszczenie na mapie Polski oraz ocenia przydatność rolniczą; rozróżnia główne rodzaje lasów w Polsce (na podstawie ilustracji lub w terenie) oraz wyjaśnia zróżnicowanie przestrzenne wskaźnika lesistości Polski; wymienia formy ochrony przyrody w Polsce, wskazuje na mapie parki narodowe oraz podaje przykłady rezerwatów przyrody, parków krajobrazowych i pomników przyrody występujących na obszarze własnego regionu; dokonuje refleksji nad pięknem oraz potrzebą zachowania walorów dziedzictwa przyrodniczego; wymienia główne rodzaje surowców mineralnych Polski oraz opisuje ich rozmieszczenie i znaczenie gospodarcze.

1.9. Znajomość mapy województwa podkarpackiego:

Uczestnik konkursu:

lokalizuje na mapie i rozpoznaje na podstawie opisu

- krainy geograficzne:
Kotlina Sandomierska (Płaskowyż Kolbuszowski, Płaskowyż Tarnogrodzki, Równina Tarnobrzaska, Pradolina Podkarpacka, Przedgórze Rzeszowskie);
Karpaty Zewnętrzne (Pogórze Ciężkowickie, Pogórze Strzyżowskie, Pogórze Dynowskie, Pogórze Przemyskie, Bieszczady, Góry Sanocko-Turczańskie, Beskid Niski, Doły Jasielsko-Sanockie);
Roztocze.
- rzeki: Wisła, Wisłoka, Wisłok, San, Strwiąż, Ropa, Solinka, Tanew, Lubaczówka, Osława, Jasiołka, Łęg.
- miasta województwa podkarpackiego, które są siedzibami powiatów.

2. Wymagania szczegółowe – II ETAP:

wymagania etapu I oraz:

2.1. Społeczeństwo i gospodarka Polski na tle Europy:

Uczestnik konkursu:

poprawnie stosuje pojęcia: gęstość zaludnienia, przyrost naturalny, współczynnik przyrostu naturalnego, przyrost rzeczywisty, współczynnik przyrostu rzeczywistego, saldo migracji; wyjaśnia na podstawie interpretacji map tematycznych zróżnicowanie gęstości zaludnienia na obszarze Polski; odczytuje z tabel i diagramów (w tym piramidy płci i wieku) dane dotyczące: liczby urodzeń, zgonów, przyrostu naturalnego, struktury płci, średniej długości życia, wielkości i kierunków migracji z Polski i do Polski; dokonuje ich analizy, porównań i formułuje wnioski na ich podstawie; charakteryzuje zmiany liczby ludności Polski i Europy w XX i XXI wieku na podstawie danych statystycznych i map; charakteryzuje struktury wieku i płci, przyrost naturalny i rzeczywisty ludności Polski; podaje główne przyczyny i skutki migracji wewnętrznych i zagranicznych w Polsce oraz określa problemy migracyjne Polski na tle Europy; porównuje strukturę wieku, narodowościową, wyznaniową i wykształcenia ludności Polski z analogicznymi strukturami ludności w wybranych państwach europejskich; przedstawia podział gospodarki na sektory, wykazuje ich znaczenie w rozwoju społeczno-gospodarczym państwa oraz określa różnice w strukturze zatrudnienia ludności w Polsce i w wybranych państwach europejskich; porównuje wielkość bezrobocia w Polsce i innych krajach europejskich oraz podaje przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce; analizuje poziom urbanizacji, rozmieszczenie oraz wielkość miast w Polsce na tle miast Europy oraz wyjaśnia przyczyny rozwoju największych miast w Polsce; opisuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze rozwoju rolnictwa w Polsce; wymienia główne uprawy i zwierzęta hodowlane w Polsce oraz przedstawia ich znaczenie gospodarcze; porównuje cechy rolnictwa w Polsce z rolnictwem innych krajów europejskich; rozróżnia główne działy przemysłu oraz wyjaśnia przyczyny zmian w strukturze przemysłu Polski; omawia zróżnicowanie usług w Polsce i ich rolę w rozwoju gospodarki; wyróżnia rodzaje transportu i łączności oraz określa ich znaczenie w rozwoju gospodarczym Polski; ocenia możliwości rozwoju gospodarki morskiej w Polsce; charakteryzuje na przykładach walory turystyczne Polski oraz wymienia nazwy obiektów położonych na obszarze Polski, które znajdują się na Liście Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości; dokonuje refleksji nad wartością obiektów dziedzictwa kulturowego Polski i osiągnięć Polaków w różnych dziedzinach życia społeczno-gospodarczego oraz podaje przykłady sukcesów polskich firm na arenie międzynarodowej. Lokalizuje i rozpoznaje największe atrakcje turystyczne Europy.

2.2. Relacje między elementami środowiska geograficznego na wybranych obszarach Polski:

Uczestnik konkursu:

określa wpływ wylesiania dorzecza, regulacji koryt rzecznych, stanu wałów przeciwpowodziowych, zabudowy terasy zalewowej i sztucznych zbiorników wodnych na wezbrania oraz występowanie i skutki powodzi na przykładzie Dolnego Śląska i Małopolski; analizuje warunki przyrodnicze i pozaprzyrodnicze sprzyjające lub ograniczające produkcję energii ze źródeł nieodnawialnych i odnawialnych oraz określa wpływ nowych technologii na rozwój energetyki na przykładzie województwa pomorskiego i łódzkiego; identyfikuje związki między rozwojem dużych miast a zmianami w użytkowaniu i zagospodarowaniu danego terenu, stylu zabudowy, strukturze ludności w strefach podmiejskich na przykładzie obszaru metropolitalnego Warszawy i Poznania; wyjaśnia wpływ migracji zagranicznych oraz ze wsi do miast na strukturę wieku i wyludnianie się obszarów wiejskich na przykładzie województwa zachodniopomorskiego i podlaskiego; wykazuje wpływ przemian politycznych i gospodarczych w Polsce po 1989 r. na zmiany struktury zatrudnienia w konurbacji górnośląskiej i aglomeracji łódzkiej; identyfikuje związki między przebiegiem autostrad a lokalizacją przedsiębiorstw przemysłowych, centrów logistycznych i handlowych w obszarze metropolitalnym Wrocławia oraz między transportem morskim a lokalizacją inwestycji przemysłowych i usługowych na przykładzie Trójmiasta; określa wpływ walorów przyrodniczych Pobrzeża Bałtyku oraz dziedzictwa kulturowego Małopolski na rozwój turystyki na tych obszarach.

2.3. Województwo podkarpackie:

Uczestnik konkursu:

wskazuje położenie swojego regionu geograficznego na mapie Polski; wyszukuje źródła informacji o regionie i posługuje się nimi; charakteryzuje środowisko przyrodnicze regionu oraz określa jego główne cechy na podstawie map tematycznych; prezentuje główne cechy struktury demograficznej ludności regionu; wyróżnia najważniejsze cechy gospodarki regionu na podstawie danych statystycznych i map tematycznych; charakteryzuje przyrodnicze i kulturowe walory turystyczne regionu; na podstawie dostępnych źródeł informacji, w tym własnych obserwacji terenowych, projektuje trasę wycieczki krajoznawczej po własnym regionie; wykazuje zależności między elementami środowiska geograficznego; prezentuje formy współpracy zagranicznej między własnym regionem a regionem partnerskim lub w ramach euroregionu; zna główne atrakcje turystyczne miejscowości:

- Arłamów, Baranów Sandomierski, Blizna, Blizne, Bolestraszyce, Bóbrka, Chotyń, Cisna, Czarnorzeki, Dukla, Haczów, Horyniec, Iwonicz Zdrój, Jarosław, Kalwaria Pałacowska, Kolbuszowa, Komańcza, Krasiczyn, Krosno, Leżajsk, Łańcut, Mała, Medynia Głogowska, Miejsce Piastowe, Muczne, Myczkowce, Odrzykoń, Przemyśl, Rudnik nad Sanem, Paszczyzna, Polańczyk, Pustków Osiedle, Radruż, Rymanów Zdrój, Rzeszów, Stalowa Wola, Sanok, Smolnik, Solina, Tarnobrzeg, Trzcianica, Turzańsk, Ulucz, Wetlina, Zagórz, Zyndranowa, Żarnowiec.

2.4. Geografia regionalna Azji:

Uczestnik konkursu:

wykazuje na podstawie map tematycznych, że kontynent Azji jest obszarem wielkich geograficznych kontrastów; identyfikuje związki między przebiegiem granic płyt litosfery a występowaniem rowów tektonicznych, wulkanów, trzęsień ziemi i tsunami oraz formułuje twierdzenia o zaobserwowanych prawidłowościach w ich rozmieszczeniu; opisuje sposoby zapobiegania tragicznym skutkom trzęsień ziemi i tsunami; wyjaśnia związek między cechami klimatu monsunowego a rytmem upraw i „kulturą ryżu” w Azji Południowo-Wschodniej; ocenia znaczenie czynników społeczno-kulturowych w tworzeniu nowoczesnej gospodarki Japonii w niesprzyjających warunkach przyrodniczych; korzystając z map tematycznych wyjaśnia zróżnicowanie gęstości zaludnienia na obszarze Chin; przedstawia kierunki rozwoju gospodarczego Chin oraz na podstawie analizy danych statystycznych ocenia ich znaczenie w gospodarce światowej; przedstawia i wyjaśnia kontrasty społeczne i gospodarcze w Indiach; charakteryzuje region Bliskiego Wschodu pod względem zasobów ropy naftowej, poziomu rozwoju gospodarczego i cech kulturowych; wskazuje na mapie miejsca konfliktów zbrojnych na Bliskim Wschodzie, identyfikuje ich główne przyczyny i skutki. Lokalizuje i rozpoznaje największe atrakcje turystyczne Azji.

3. Wymagania szczegółowe – III ETAP:

wymagania etapu I i II oraz:

3.1. Geografia regionalna Afryki:

Uczestnik konkursu:

opisuje i wyjaśnia cyrkulację powietrza w strefie międzyzwrotnikowej; wykazuje związek między cyrkulacją powietrza a rozmieszczeniem opadów; na podstawie map tematycznych wyjaśnia istnienie strefowości klimatyczno-roślinno-glebowej w Afryce; określa związki między warunkami przyrodniczymi i możliwościami gospodarowania w strefie Sahelu; identyfikuje przyczyny i wyjaśnia rozwój procesu pustynnienia w strefie Sahelu; określa związki między walorami przyrodniczymi i kulturowymi Kenii a rozwojem turystyki; przedstawia cechy i ocenia skutki stosowania rolnictwa żarowo-odłogowego i plantacyjnego w Afryce Zachodniej; identyfikuje na podstawie tekstów źródłowych przyczyny i skutki niedożywienia i głodu w Etiopii; określa rolę tradycyjnych i nowoczesnych działów gospodarki w rozwoju wybranych krajów Afryki. Lokalizuje i rozpoznaje największe atrakcje turystyczne Afryki.

3.2. Geografia regionalna Ameryki Północnej i Południowej:

Uczestnik konkursu:

na podstawie map tematycznych przedstawia prawidłowości w ukształtowaniu powierzchni Ameryki Północnej i Południowej; wykazuje zależności między ukształtowaniem powierzchni, cyrkulacją powietrza, odległością od morza, prądami morskimi, a rozmieszczeniem typów klimatu i stref krajobrazowych w Amerykach; zna przebieg północnej granicy upraw i lasów w Kanadzie i wyjaśnia przyczyny wpływające na jej przebieg; identyfikuje przyczyny i skutki występowania cyklonów tropikalnych i powodzi w Ameryce Północnej, zna genezę, rozmieszczenie i skutki tornad, wiatrów zachodnich i wiatrów górskich; identyfikuje konflikt interesów między gospodarczym wykorzystaniem Amazonii a ekologicznymi skutkami jej wylesiania; przedstawia sytuację rdzennej ludności Ameryki oraz wyjaśnia przyczyny zanikania kultur pierwotnych; wyjaśnia przyczyny powstawania slumsów w wielkich miastach Ameryki Łacińskiej oraz określa cechy megalopolis w Ameryce Północnej; określa przyczyny rozwoju technopolii na przykładzie Doliny Krzemowej oraz wyjaśnia ich znaczenie w powstaniu gospodarki opartej na wiedzy; korzystając z danych statystycznych określa rolę Stanów Zjednoczonych w gospodarce światowej. Lokalizuje i rozpoznaje największe atrakcje turystyczne Ameryk.

3.3. Geografia regionalna Australii:

Uczestnik konkursu:

charakteryzuje główne cechy środowiska przyrodniczego Australii; przedstawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności i główne cechy gospodarki Australii na tle warunków przyrodniczych; lokalizuje i rozpoznaje największe atrakcje turystyczne Australii.

3.4. Geografia regionalna Antarktydy:

Uczestnik konkursu:

charakteryzuje położenie i środowisko przyrodnicze Antarktydy oraz wyjaśnia konieczność zachowania jej statusu określonego Traktatem Antarktycznym; zna pierwszych zdobywców bieguna południowego, przedstawia rodzaje badań prowadzonych aktualnie na Antarktydzie wymienia nazwiska polskich badaczy Antarktydy; opisuje warunki życia w naukowej stacji badawczej na Antarktydzie.

3.4. Województwo podkarpackie:

Uczestnik konkursu:

wymienia, lokalizuje i rozpoznaje, charakteryzuje parki narodowe i krajobrazowe oraz obiekty z Listy Światowego Dziedzictwa Kulturowego i Przyrodniczego Ludzkości znajdujące się na terenie województwa podkarpackiego.

V. Wykaz znajomości obiektów geograficznych do wszystkich etapów:

MAPA ŚWIATA

▪ GÓRY

Azja: Ghaty, Himalaje, Ałtaj, Tien-szan, Hindukusz, Czerskiego, Pamir, Kaukaz, Jabłonowe, Karakorum, Czukockie, Ural, Taurus, Elburs, Pontyjskie,

Afryka: Atlas, Kilimandżaro, Smocze, Przylądkowe,

Ameryka Północna: Kordyliery, Appalachy, Brooksa, Skaliste,

Ameryka Południowa: Andy,

Europa: Skandynawskie, Alpy, Karpaty, Pireneje, Dynarskie, Apeniny, Betyckie, Bałkany, Dolomity, Kaledońskie, Harz,

Antarktyda: Transantarktyczne,

Australia: Wielkie Góry Wododziałowe, Alpy Australijskie, Alpy Południowe

▪ WYŻYNY

Azja: Środkowosyberyjska, Mongolska, Dekan, Tybetańska, Irańska,

Afryka: Abisyńska, Adamawa, Darfur, Ahaggar, Wschodnioafrykańska,

Ameryka Północna: Jukońska, Kolorado, Meksykańska,

Ameryka Południowa: Brazylijska, Gujańska, Patagońska,
Europa: Nadwołżańska, Środkoworosyjska, Wołyńska, Podolska, Transylwańska, Masyw Centralny,
Małopolska, Lubelska, Szwabska, Czesko-Morawska,

▪ **NIZINY**

Azja: Zachodniosyberyjska, Północnosyberyjska, Mandżurska, Chińska, Turańska, Indusu,
Gangesu, Mezopotamska,
Ameryka Północna: Hudsonska, Atlantycka, Zatokowa,
Ameryka Południowa: Orinoko, Amazonki, La Platy,
Europa: Wschodnioeuropejska, Polskie, Niemiecka, Węgierska, Wołoska, Czarnomorska, Padańska,
Naddnieprzańska, Angielska, Francuska, Nadkaspijska,
Australia: Nullarbor

▪ **PÓLWYSPY**

Azja: Arabski, Indyjski, Indochiński, Malajski, Czukocki, Tajmyr, Azja Mniejsza, Koreański
Afryka: Somalijski,
Ameryka Północna: Alaska, Labrador, Kalifornijski, Floryda, Jukatan,
Europa: Iberyjski, Bretoński, Apeniński, Bałkański, Skandynawski, Jutlandzki, Kolski, Peloponez,
Australia: Jork, Ptasia Głowa, Ziemia Arnhema

▪ **KOTLINY**

Tarymska (Kaszgarska), Górnego Nilu, Konga, Czadu, Wielka Kotlina

▪ **RZEKI**

Azja: Ob z Irtyszem, Jenisej, Lena, Amur, Huang He (Rzeka Żółta), Jangcy, Mekong,
Brahmaputra, Ganges, Indus, Tygrys, Eufrat, Syr-daria, Amu-daria,
Afryka: Nil, Senegal, Niger, Kongo, Zambezi, Limpopo, Oranje, Okawango,
Ameryka Północna: Jukon, Mackenzie, Kolumbia, Kolorado, Rio Grande, Missisipi, Missouri, Św.
Wawrzyńca,
Ameryka Południowa: Magdalena, Colorado, Parana, Paragwaj, Urugwaj, São Francisco, Amazonka,
Orinoko,
Australia: Murray, Darling,
Europa: Tamiza, Tag, Rodan, Loara, Sekwana, Ren, Łaba, Odra, Wisła, Niemen, Dźwina, Wołga,
Tyber, Pad, Dunaj, Dniestr, Dniepr, Ural, Dwina

▪ **JEZIORA**

Azja: Bajkał, Aralskie, Bałchasz,
Afryka: Czad, Wiktorii, Namera, Alberta, Tanganika, Niasa(Malawi),
Ameryka Północna: Wielkie Niewolnicze, Wielkie Niedźwiedzie, Athabaska, Wielkie Słone, Górne,
Huron, Michigan, Ontario, Erie, Nikaragua,
Ameryka Południowa: Maracaibo, Titicaca,
Europa: Ładoga, Onega, Pejpus (Czudzkie), Genewskie, Balaton,
Australia: Eyre

▪ **PRZYŁĄDKI**

Azja: Czeluskin, Dieżniewa,
Afryka: Igielny, Dobrej Nadziei, Hafun, Zielony, Biały,
Ameryka Północna: Księcia Walii, Farvel, Barrow, Morris Jesup,
Ameryka Południowa: Horn, Branco,
Europa: Północny, Roca, Matapan,
Australia: Wilsona, Jork, Północno-Zachodni, Steep, Anny,

▪ **PUSTYNIE**

Azja: Gobi, Kara-kum, Kyzyl-kum, Takla Makan, Wielka Pustynia Słona, Wielki Nefud, Mały Nefud,
Rub al-Chali,
Afryka: Libijska, Wielki Erg Wschodni, Wielki Erg Zachodni, Sahara, Namib, Kalahari,
Ameryka Północna: Wielka Pustynia Słona, Mojave, Sonora, Wielka Kotlina
Ameryka Południowa: Atakama, Pustynia Patagońska
Australia: Gibsona, Wielka Pustynia Wiktorii, Wielka Pustynia Piaszczysta, Pustynia Strzeleckiego

▪ **SZCZYTY**

Azja: Mount Everest 8850 m n.p.m.(Czomolungma), K2 8611m n.p.m. (Chogori), Elbrus 5642m
n.p.m., Afryka: Kibo (Uhuru) 5895m n.p.m., Ameryka Północna: McKinley (Denali) 6194m n.p.m.,
Ameryka Południowa: Aconcagua 6960m n.p.m., Europa: Mont Blanc 4807m n.p.m., Pico de Aneto
3404m n.p.m., Olimp 2917m n.p.m., Corno Grande (Corno) 2912m n.p.m., Gerlach 2655m n.p.m.,

Galdhoepiggen 2469m n.p.m., Australia: Góra Kościuszki 2228m n.p.m., Antarktyda: Vinson 4897m n.p.m.

▪ **WULKANY**

Azja: Fudzi-jama 3776 m n.p.m, Krakatau 813 m n.p.m, Afryka: Kamerun 4095 m n.p.m, Kilimandżaro 5895 m n.p.m, Kenia 5199 m n.p.m, Ameryka Północna: Orizaba 5675 m n.p.m, Mauna Loa (Hawaje) 4168 m n.p.m, Ameryka Południowa: Cotopaxi 5897 m n.p.m, Europa: Etna 3323 m n.p.m, Wezuwiusz 1281 m n.p.m, Hekla 1491 m n.p.m, Antarktyda: Erebus 3794 m n.p.m

▪ **MORZA**

Azja: Karskie, Łaptiewów, Wschodniosyberyjskie, Czukockie, Ochockie, Japońskie, Żółte, Wschodniochińskie, Filipińskie, Południowochińskie, Jawajskie, Celebes, Banda, Arabskie, Czarne, Afryka: Czerwone,

Ameryka Północna: Sargassowe, Baffina, Beauforta, Beringa, Karaibskie,

Europa: Barentsa, Białe, Bałtyckie, Grenlandzkie, Norweskie, Północne, Śródziemne, Adriatyckie,

Australia: Koralowe, Timor, Tasmana,

Antarktyda: Rossa, Weddella, Bellingshausena, Amundsena

▪ **ZATOKI**

Azja: Obska, Tonkińska, Tajlandzka, Bengalska, Omańska, Perska, Adeńska,

Afryka: Gwinejska, Wielorybia, Wielka Syrta,

Ameryka Północna: Alaska, Hudsona, Św. Wawrzyńca, Fundy, Meksykańska, Kalifornijska, Panamska,

Ameryka Południowa: Wenezuelska, Paria, La Plata

Europa: Botnicka, Fińska, Gdańska, Biskajska, Walencka, Lwia, Wenecka

Australia: Wielka Zatoka Australijska, Karpentaria, Rekina, Spencera,

▪ **WYSPY**

Azja: Ziemia Północna, Kuryle, Hokkaido, Honsiu, Sikoku, Kiusiu, Tajwan, Filipiny, Arch. Malajski, Celebes, Borneo, Sumatra, Jawa, Andamany, Cejlon, Malediwy,

Afryka: Madagaskar, Seszele, Komory, Zielonego Przylądka, Kanaryjskie, Madera,

Ameryka Północna: Aleuty, Ziemia Baffina, Nowa Fundlandia, Bermudy, Bahamy, Kuba, Haiti,

Wielkie Antyle, Małe Antyle, Hawaje, Żółwie,

Ameryka Południowa: Ziemia Ognista, Falklandy (Malwiny),

Europa: Islandia, Spitsbergen, Niedźwiedzia, Nowa Ziemia, Brytyjskie, Azory, Owcze, Szetlandy,

Orkady, Zelandia, Alandzkie, Gotlandia, Bornholm, Baleary, Majorka, Minorka, Ibiza, Fionia,

Korsyka, Sardynia, Sycylia, Malta, Rodos, Kreta,

Australia: Kokosowe, Bożego Narodzenia , Cooka, Nowa Zelandia, Tasmania, Nowa Gwinea, Salomona, Nowa Kaledonia, Nowa Brytania,

▪ **CIEŚNINY KANAŁY**

Azja: Beringa, Koreańska, Tajwańska, Malakka, Ormuz,

Afryka: Bab al. Mandab, Mozambicki, Sueski,

Ameryka Północna: Florydzka, Hudsona, Davisa, Panamski,

Ameryka Południowa: Drake'a, Magellana,

Europa: Kaletańska, Gibraltarska, Sycylijska, Maltańska, Dardanele, Bosfor, Skagerrak, Kattegat,

Duńska, Północny, Św. Jerzego, La Manche, Bristolski, Kiloński

Australia: Torresa, Bassa, Cooka

▪ **WODOSPADY**

Afryka: Wiktorii, Ameryka Północna: Niagara, Ameryka Południowa: Iguacu, Salto Angel

MAPA POLSKI

▪ **GÓRY**

Karpaty, Tatry, Sudety, Bieszczady, Karkonosze, Sowie, Stołowe,

Masyw Śnieżnika, Beskid Śląski, Beskid Żywiecki, Beskid Wyspowy, Gorce, Pieniny, Beskid

Sądecki, Beskid Niski, Świętokrzyskie, Pogórze Przemyskie, Pogórze Dynowskie, Pogórze

Strzyżowskie, Pogórze Ciężkowickie, Pogórze Rożnowskie, Pogórze Wiśnickie, Pogórze Wielickie,

Płaskowyż Głubczycki, Przedgórze Sudeckie,, Wzgórze Trzebnickie

▪ **WYŻYNY**

Śląska, Krakowsko-Częstochowska, Niecka Nidziańska, Małopolska, Kielecka, Sandomierska,

Lubelska, Roztocze, Wysoczyzna Białostocka

▪ **NIZINY**

Szczecińska, Wielkopolska, Mazowiecka, Podlaska, Śląska

- **KOTLINY**

Sandomierska, Oświęcimska, Biebrzańska, Warszawska,

- **POJEZIERZA**

Mazurskie, Pomorskie, Wielkopolskie, Suwalskie, Kraina Wielkich Jezior Mazurskich, Kaszubskie, Drawskie, Lubuskie, Wielkopolskie, Gnieźnieńskie, Poznańskie, Kujawskie

- **POBRZEŻA**

Gdańskie, Koszalińskie/Słowińskie, Szczecińskie

- **RZEKI**

Wisła, Odra, Rega, Parsęta, Wieprza, Słupia, Łupawa, Łeba, Reda, Pasłęka, Poprad, Soła, Skawa, Raba, Dunajec, Wisłoka, San, Wieprz, Bug, Narew, Wkra, Skrwa, Drwęca, Osa, Nogat, Biebrza, Tanew, Wisłok, Bystrzyca, Przemsza, Szreniawa, Nidzica, Nida, Czarna, Iżanka, Radomka, Pilica, Bzura, Brda, Wda, Wierzyca, Opawa, Osobłoga, Nysa Kłodzka, Oława, Słęża, Bystrzyca, Kaczawa, Bóbr, Nysa Łużycka, Olza, Mała Panew, Stobrawa, Widowa, Barycz, Warta, Noteć,

- **JEZIORA**

Jamno, Gardno, Łebsko, Żarnowieckie, Wdzydze, Drawsko, , Dąbie, Miedwie, Druzno, Jeziorak, Mamry, Mikołajskie, Śniardwy, Wigry, Hańcza, Zegrzyńskie, Włocławskie, Gopło, Goczałkowickie, Żywieckie, Czorsztynskie, Rożnowskie, Solińskie,

- **PARKI NARODOWE**

Babiogórski, Białowiecki, Biebrzański, Bieszczadzki, Bory Tucholskie, Drawieński, Gorczański, Gór Stołowych, Kampinoski, Karkonoski, Magurski, Narwiański, Ojcowski, Pieniński, Poleski, Roztoczański, Słowiński, Świętokrzyski, Tatrzański, Ujście Warty, Wielkopolski, Wigierski, Woliński.

VI. Literatura uzupełniająca:

1. LITERATURA DO WSZYSTKICH ETAPÓW:

A. Atlasy geograficzne świata i Polski wydawnictw: PPWK, Nowa Era, Demart, Wiking.

B. Flis J.: Słownik szkolny – terminy geograficzne. Warszawa WSiP (wydanie dowolne)

C. Mały Rocznik Statystyczny Polski 2021. Warszawa 2020 ZWS.

dostępny za darmo na stronie:

<https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/roczniki-statystyczne/roczniki-statystyczne/maly-rocznik-statystyczny-polski-2021,1,23.html>

2. LITERATURA WYŁĄCZNIE DO I ETAPU:

1. Karol Fryta.: **Góralu, czy ci nie żal...**, Poznaj Świat, kwiecień 2019

artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2019_04_60619f8109e8f8.08648666.pdf

2. Sławomir Koper.: **Odessa déja vu**, Poznaj Świat, wrzesień 2015

artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2015_09_60619f522727d3.84386874.pdf

3. Paweł Kaliński.: **Krótką wycieczką za szlaban**, Poznaj Świat, wrzesień 2012

artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2012_09_60619f2d3cfb07.97170828.pdf

4. Piotr Semka.: **C.K. Bratysława**, Poznaj Świat, lipiec 2014

artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2014_07_60619f4457ac43.58262112.pdf

5. Maria Giedz.: **Krzyżowa góra**, Poznaj Świat, kwiecień 2014

artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2014_04_60619f41286728.26072756.pdf

6. Jerzy Nowiński.: **Ren, złoty rolls i dwa smoki**, Poznaj Świat, styczeń 2019
artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2019_01_60619f7db190a2.73871045.pdf

7. Mateusz Żemła.: **Morawy winem płynące**, Poznaj Świat, listopad 2019
artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2019_11_60619f889dd8d5.96616271.pdf

3. LITERATURA WYŁĄCZNIE DO II ETAPU:

1. Aleksander Muszyński.: **Jedno państwo, wiele światów**, Poznaj Świat, lipiec 2019
artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2019_07_60619f843d0b27.57573251.pdf

2. Stanisława Budzisz-Cysewska.: **Karaiby na Kaukazie**, Poznaj Świat, lipiec 2018
artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2018_07_60619f770b3d80.79125489.pdf

3. Marek Tomaszewski.: **Kraina ognia**, Poznaj Świat, lipiec 2018
artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2018_05_60619f74c43446.31012485.pdf

4. Agnieszka Mikulec.: **Gdzie słońce wstało dwa razy**, Poznaj Świat, luty 2018
artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2018_02_60619f71789843.31371011.pdf

5. Paweł Szulc.: **Bosfor - piękny i śmiertelny**, Poznaj Świat, październik 2017
artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2017_10_60619f6d246000.25792318.pdf

6. Magdalena Drąkowska.: **Cztery oblicza Hongkongu**, Poznaj Świat, sierpień 2017
artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2017_08_60619f6af2c729.58262079.pdf

7. Marta Zdzieborska.: **Japończyk po godzinach**, Poznaj Świat, wrzesień 2016
artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2016_09_60619f5eccc6.84579008.pdf

4. LITERATURA WYŁĄCZNIE DO III ETAPU:

1. Kamil Kaczmarski.: **Głęboki sen Imany**, Poznaj Świat, listopad 2019
artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2019_11_60619f889dd8d5.96616271.pdf

2. Paula Potasiewicz.: **Kraj jaśminem pachnący**, Poznaj Świat, październik 2019

artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2019_10_60619f877a24b1.62209429.pdf

3. Maria Giedz.: **Wszyscy bogowie Tlayacapan**, Poznaj Świat, maj 2019

artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2019_05_60619f8222b768.49640506.pdf

4. Mariola Johnson.: **Aloha Hawaje**, , Poznaj Świat, październik 2015

artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2015_10_60619f533804e8.05574842.pdf

5. Albert Karch.: **Pierogi pod palmami**, Poznaj Świat, czerwiec 2018

artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2018_06_60619f75e24e19.81888726.pdf

6. Aleksandra Roycewicz.: **Marzenie z końca świata**, Poznaj Świat, maj 2014

artykuł dostępny za darmo na stronie:

https://poznaj-swiat.pl/storage/magazines/pdfs/PoznajSwiat_2014_05_60619f422a8b11.80168836.pdf